

EVDE DOĞUM YAPAN ANNELERİN SAĞLIK OCAKLARDAKİ DOĞUM HİZMETLERİNDEN BEKLENTİLERİ

Behice ERCİ*

ÖZET

Araştırma, evde doğum yapan annelerin sağlık ocağı doğum hizmetlerinden beklentilerinin saptanması amacıyla, Erzurum il merkezi Ceylanoğlu Sağlık Ocağı bölgesindeki 200 anne üzerinde yapılmıştır.

Annelerin yüzde 70 bin doğumlarını hastanede yaptığı, yaşın, eğitimin, ev halkı sayısının, sosyal güvencenin doğum yaptıkları yerlerin seçiminde etkisi olduğu görülmüştür. Evde doğum yapan annelerin yüzde 46.7'nin doğumlarını ara ebesine yaptırdığı, yüzde 43.3'nün evde sağlık personeli ile yapmak istediği, yüzde 66.7'nin evde doğumlarını ebeye yaptırmak istediği saptanmıştır.

d:R.1\$ VE AMAÇ

Ülkemizdeki genel nüfusun yüzde 22'sini 15-49 yaş grubu kadınlar oluşturmaktadır. Bu grup gebelik ve doğum nedeniyle risk altındadır (1, 2).

Tüm dünyada bir yılda en az 500 bin kadının gebelik ve doğum nedeni ile öldüğü bilinmektedir. Bu ölümlerin en büyük bölümü gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde ana ölüm hızı yüzbinde 208'dir. Ana ölümlerinin yüzde 80'i 25-34 yaş grubu kadınlarda meydana gelmektedir (3, 4),

Ana ölümlerinin meydana gelmesinde direk obstetrik nedenlerin payı büyüktür. Bunlar kanama, enfeksiyon ve toksemidir (3).

• Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Halk Sağlığı Araştırma Görevlisi

Sağlık servislerinden kaynaklanan etkenler de ana ölümlerinde önemli yer tutmaktadır. Doğumla ilgili hizmetlerden yararlanamama, toplumun kültürel düzeyi ya da diğer etkenlerin etkisi ile hizmetten yararlanamama, hizmete ulaşamama ana ölümlerinde önemli etkenlerdir (3).

Ana ölümleriyle doğumların yapılışı yer ve doğumu yaptıran kişi arasında da ilişki vardır. Çubukta kendi kendine doğum oranı yüzde 21, ana ölüm oranı yüzbinde 76 dır. Etimesgut'ta kendi kendine doğum oranı yüzde 10.6, ana ölüm oranı ise yüzbinde sıfırdır. Erzurumda kendi kendine doğum oranı yüzde 58.5, ana ölüm oranı ise yüzbinde 290 dır (5, 6, 7).

ülkemizde 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin sosyalleştirilmesi Hakkındaki Kanunla belirlenen esaslara göre evde doğum hizmeti sağlık ocakları tarafından verilmektedir. Sağlık ocaklarında bu görev öncelikle ebelerindir (8).

Toplumun temelini oluşturan kadının sağlığını etkileyen pek çok etken vardır. Bunlardan en önemlisi gebelik ve doğumdur. Doğum fizyolojik bir olay olmasına rağmen, heran normal seyrinden çıkabilir ve anne hayatını tehdit edebilir. Bu nedenle doğumların sağlıklı ortamda ve ehil kişilerce yaptırılması gerekir. Bu kişiler ise annelerin kolayca ulaşabilecekleri ve gebelikleri boyunca kendilerini takip eden ebelerdir, nadiren de hemşirelerdir.

YÖNTEM

Araştırma, Erzurum ili belediyesi sınırları içinde bulunan, beş sağlık ocağından birisi olan Ceylanoğlu Sağlık Ocağı bölgesinde saha araştırması olarak yapılmıştır. Ocağa 21 mahalle ve üç köy bağlı olup, toplam 47165 kişiye hizmet vermektedir. Ocakta otuzdokuz kişi çalışmaktadır.

0-6 yaş grubu çocuklar ocak tarafından takip edildikleri için aile seçiminde kolaylık sağlayacağı düşünülerek 0-6 yaş grubu çocuğu olan anneler belirlenmiştir. Çocuk takip fişlerine numara verilerek basit rastgele örnekleme yöntemiyle 200 anne araştırma kapsamına alınmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde yüzdellik ve Ki-Kare önemlilik testi kullanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma kapsamına alınan annelerin yüzde 50.5 nin 25-34 yaş grubunda, yüzde 53 nün ilkokul mezunu, yüzde 96 nın ev hanımı, yüzde 49 nun 13 yaşına kadar şehirde yaşadığı, yüzde 76.5 nin sosyal güvencesinin olduğu, eşlerinin: yüzde 52.5 nin ilkokul mezunu, yüzde 35 nin serbest halkı sayısının 3-6 kişi olduğu saptanmıştır.

Annelerin yüzde 75 gibi büyük bir kesiminin sağlık sorunu olduğunda diğer kurumlarla beraber sağlık ocağına başvurduğu dikkati çekmektedir.

Sağlık ocaklarını kullanma durumlarına annelerin özelliklerinin etkisi incelendiğinde; 13 yaşına kadar köyde yaşamış, kalabalık ve sosyal güvencesi olmayan ailelerdeki annelerin sağlık ocaklarını daha çok kullandıkları saptanmıştır.

Çalışma grubunu oluşturan annelerin doğum yaptıkları yerler araştırılmış ve tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1. Annelerin Doğum Yaptıktan Yerlere Göre Dağılımı

Doğum Yaptıkları Yerler	Sayı	%
Evde Kendi Kendine	30	15.0
Evde Sağlık Personeliyle	30	15.0
Hastanede Yapanlar	140	70.0
Toplam	200	100.0

Tablo incelendiğinde annelerin yüzde 70 nin hastanede doğum yaptığı görülmektedir. 1990 yılı verilerine göre Erzurumda, hastanede doğum oranı yüzde 15.8, evde kendi kendine doğum oranı ise yüzde 36.7 dir.

Bizim araştırma sonuçlarına göre evde kendi kendine doğum oranı az. hastanede çok olmasının nedeni çalışma grubunu oluşturan annelerin çoğunluğunun sosyal güvenceye sahip olmasıdır.

Annelerin yaşı ilerledikçe evde kendi kendine doğum oranı (% 25) artarken, genç yaşlarda hastanedeki doğum oranının arttığı saptanmıştır.

Ülkemizin sağlık politikası gereği ilk doğumlarla dördüncü doğumlarından sonraki doğumların hastanede yapılması uygun

görülmektedir (3.9). Bu nedenle ebe ve hemşireler annelere ilk ve dördüncü doğumdan sonraki doğumlarını hastanede yapmalarını tavsiye ve teşvik etmektedirler. Buda giderek anneler arasında yaygınlık kazanmaktadır. Bil nedenle genç yaş grubundaki annelerin daha çok hastanede doğum yapmayı tercih ettikleri düşünülebilir.

Tablo 2. Doğumlarını Yaptıkları Yerlerin Annelerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Doğum Yaptıkları Yerler	Eğitim Düzeyi							
	ilkokul Mez. Değil		ilkokul Mez.		Orta ve Üstü		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Evde Kendi Kendine Yapanlar	17	27.8	10	9.2	3	10.8	30	15.0
Evde Sağlık Per. Yardımıyla Yapan	10	16.4	19	17.6	1	3.5	30	15.0
Hastanede Yapan	34	55.8	79	73.2	27	85.7	140	70.0
Toplam	61	100.0	108	100.0	31	100.0	200	100.0

$$\chi^2 = 15.17 \text{ SD } 4 \text{ P } 0.05$$

Tabloda görüldüğü gibi annelerin eğitim düzeylerinin yükselmesine paralel olarak hastanede doğum yapanların arttığı, evde kendi kendine doğum yapanların ise azaldığı görülmektedir.

istatistiksel değerlendirmeye göre gruplar arasındaki fark da anlamlı bulunmuştur.

Annelerin doğum yaptıkları yerlerin ev halkı sayısına göre dağılımına bakılmış ve kalabalık ailelerdeki annelerin evde kendi kendine doğum oranı daha fazla bulunmuştur.

Doğum yaptıkları yerlerin annelerin sosyal güvence durumlarıyla ilişkisine bakıldığında; güvenceye sahip olanların çoğunlukla (% 69.3) hastanede doğum yaptıkları görülmüştük (P 0.001).

Evde doğum yapan annelerin yüzde 53.3 ü ebe ile, yüzde 46.7 si ise ara ebesi yardımıyla doğumlarını yapmıştır.

Türkiye genelinde annelerin yüzde 18.6 sı evde ebe yardımıyla, yüzde 53.4 ü ise evde kendi kendine ya da ara ebesi yardımıyla

doğumlarını yaptıkları bilinmektedir (3). Araştırmamızdaki evde kendi kendine doğum oranı ülke genelinden az olmakla beraber küçümsenmeyecek oranındadır.

Erzurum'da gebelik, doğum ve lohusalıkta geleneksel inanç ve uygulamalar üzerine yapılan bir araştırmada, annelerin yüzde 54.4 nün doğumlarını araabesi yardımıyla yaptıkları saptanmıştır (10).

Bizim araştırmamızda da annelerin büyük bir oranda doğumlarını araebesine yaptırmış olmaları geleneksel inanç ve uygulamaların hala güncelliğini devam ettirmesinden kaynaklanabilir.

Evde doğumlarını yaptıran annelerin eğitim düzeyleri yükseldikçe araebesine yaptırılan doğumların azaldığı, ebeye yaptırılan doğumların arttığı görülmüştür (P 0.01).

Tablo 3. Evde Doğumlarını Yaptıran Kişilerin Annelerin 13 Yaşına Kadar Yaşadıkları Yerlere Göre Dağılımı

Doğumlarını Yaptırdıkları Kişiler	13 Yaşına Kadar Yaşadıkları Yer					
	Köy		İlçe		Toplam	
S	%	S	%	S	%	
Araabesi	16	57.2	12	37.5	28	46.7
Diplomatı Ebe	12	42.8	20	62.5	32	53.3
Toplam	28	100.0	32	100.0	60	100.

χ^2 8.27 SD 1 P 0,01

Tabloda görüldüğü gibi 13 yaşına kadar köyde yaşamış olan annelerin yüzde 57.2 sinin doğumlarını araebesine yaptırmışlardır. Bunun nedeni sağlık evi ebelerinin bakmakla yükümlü oldukları köylerdeki annelere, annelerinde ebelere istedikleri zaman ulaşamadıkları ve dolayısıyla araebesinden yardım alma yoluna gitmeleri olabilir. Bu nedenle 13 yaşına kadar köyde yaşamış olan annelerin aile büyüklerinden gördükleri gibi doğumlarını araebesine yaptırmayı tercih ettikleri düşünülebilir.

Evde doğum yapan annelere doğumlarını yapmak istedikleri yerler sorulduğunda; annelerin yüzde 33.3 ü hastanede, yüzde 43.3 ü evde

sağlık personeli yardımıyla, yüzde 23.4 ü evde kendi kendine doğumlarını yapmak istediklerini ifade etmişlerdir.

Daha önce yapılan bir araştırmada hastananın yabancı bir ortam oluşu, evinden, çocuklarından ayrı oluşu, tedavi ve tetkik işlemlerinin hastaya korku verdiği, bu uygulamalar sırasında bireyin yalnız ve yakınlarının desteğinden uzak oluşu yakınmalar saptamıştır (11).

Bu araştırmada da annelerin çoğunluğunun evde sağlık personeliyle doğum yapmak istemelerinin sözü edilen nedenlere dayandığı düşünülebilir.

Evde doğum yapan annelerin, doğumlarını yapmak istedikleri yerlerin eğitim düzeyi ile ilişkili olduğu, eğitim düzeyi yükseldikçe evde kendi kendine doğum yapma isteğinin azaldığı, evde sağlık personeli yardımıyla doğum yapma isteğinin arttığı dikkati çekmektedir (P 0.05).

Evde doğum yapanların yüzde 66.7 sinin doğumlarını ebe ve hemşireye, yüzde 18.3 nün araebesine, yüzde 15 nin doktora yaptırmak istediği saptanmıştır.

Evde doğum yapan annelerin yüzde 46.7 si doğumlarını araebesine yaptırmış olmasına rağmen, annelerin yüzde 81.7 si doğumlarını evde sağlık personeline yaptırmak istediklerini belirtmişlerdir. Demekki annelerin yüzde 35 i istemeyerek doğumlarını araebesine yaptırmıştır. Eğer ebelerin annelere ya da annelerin ebeye ulaşımı kolay olabilseydi ebeye doğum yaptıranların sayısında artma olabilirdi.

Yapılan araştırmalara göre hizmet merkezine olan uzaklığa bağlı olarak hizmetten yararlanma oranı artmakta veya azalmaktadır (12).

Evde doğum yapan annelerin doğumlarını kime yaptırmak istedikleri sorulmuş, genç anneler ve eğitim düzeyi yüksek olan anneler daha çok ebe ve hemşireye doğumlarını yaptırmak istediklerini belirtmişlerdir.

Annelere ebe ve hemşirelerden gebe ve çocuk bakımına ilave olarak istedikleri hizmetler sorulmuş ve yüzde 28.3 nün aile planlaması, yüzde 63.4 nün sağlık eğilimi istediği saptanmıştır.

Gebelikten korunmak isteyenlere devletin verdiği aile planlaması hizmeti yararlı oluyormu, sorusuna annelerin yüzde 77 si evet, yüzde 16.5 i hayır cevabını verirken, yüzde 6.5 i cevapsız bırakmıştır.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Annelerin çoğunluğunun (% 70) doğumlarını hastanede yaptığı, ileri yaştaki annelerden evde kendi kendine doğum yapanların, eğitim düzeyleri yükseldikçe hastanede doğumun, kalabalık ve sosyal güvencesi olmayan ailelerdeki annelerin evde kendi kendine doğum oranının arttığı saptanmıştır.

Evde doğum yapan annelerin yüzde 46.7 nin doğumlarını araebesine yaptırdığı. eğitim düzeyi yükseldikçe araebesine yaptırılan doğumların azaldığı. 13 yaşına kadar köyde yaşamış annelerin yüzde 57 nin doğumlarını araebesine yaptırdığı saptanmıştır.

Evde doğum yapan annelerin yüzde 43.3 nün doğumlarını evde sağlık personeli yardımıyla yapmak istediği, eğitim düzeyi yükseldikçe evde kendi kendine doğum yapma isteğinin azaldığı saptanmıştır. Evde doğum yapan annelerin yüzde 66.7 nin doğumlarını ebeye yaptırmak istediği. genç yaş grubunda bu oranın yüzde 78.65 e yükseldiği, eğitim düzeyi yükseldikçe araebesine doğum yaptırma isteğinin azaldığı saptanmıştır.

Evde araebesi yardımıyla doğum yapan annelere, kendi sağlıklarını korumaları açısından evde doğumlarını araebesine yaptırmaları, ayrıca evde doğumun ebenin görevi olduğu konusunda eğitim yapılması ve uyarılmalı

SUMMARY

The expectations of mothers who delivered babies at home from the local health centers

This study was carried out on 200 mothers who were the residents of the district where medical services are offered by the Ceylanoğlu Health Center, Erzurum. in order to find out their expectations from the health services.

It appeared that 70 per cent of the mothers delivered their babies at a hospital. The age of mothers, their education, number of people in the family, and social security seemed to be effective.

On the choice of the health institution to deliver their babies. It also appeared that 46.7 of the mothers who delivered their babies at home with the help of untrained village midwives; 43.3 of them asked for any health service man or woman and 66.7 per cent of them preferred to deliver their babies with the help of trained midwives.

KAYNAKLAR.

1. Akın, A: Aile Planlaması, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Yayınları, 1983, Ss: 1-27.
2. Seviğ, Ü: "Ebenin Ana-Çocuk Sağlığı Hizmetlerini Etkileyen Faktörler", (Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi, 1981.
3. Dervişoğlu, A: 'Türkiye'de Ana Ölümleri", Toplum ve Hekim, No: 42 Ss: 8-9, 1987.
4. Tezcan, S., Gikizdoğan, B.: 'Türkiye'nin Üç Bölgesinde Doğurganlık Çağındaki Kadınlarda Mortalite Boyutu ve Nedenleri", Nüfus bilim Dergisi, Vol: 12, Ss: 31-39, 1990.
5. Öztürk, Y.: Çubuk Sağlık Eğitim-Araştırma Bölgesi 1977-1983 Yılları Çalışmalarının Değerlendirilmesi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim dalı Yayınları. Ss: 79, 1988.
6. Benli, O. ve Diğerleri. : Etimesgut Sağlık Bölgesi 1980-1984 Yılları Çalışmalarının Değerlendirilmesi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Eğitim Halk Sağlığı Anabilim Dalı Yayınları, 1988.
7. Özel, A.: Tıp Fakültesi Eğitim-Araştırma Sağlık Ocakları= 1985 Yılı Çalışma Raporu, Erzurum. Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Yayınları, 1985.
8. T.C. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirildiği Bölgelerde Hizmetin Yürütülmesi Hakkında Yönerge, No: 154, Ankara, 1965.
9."Aile Planlaması ile Daha Sağlıklı Anne ve Çocuk", Population Reports, Vol: 1, No: 27, Ss: 657-663, 1987.
10. Özden, T.: "Gebelik, Doğum ve Lohusalığa İlişkin Geleneksel İnanç ve Uygulamalar", (Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi, 1987.
11. Özcan, A.: "Hastanede Yatan Hastaların Durumlarına ilişkin Bilgi istedikleri Alanların Saptanması ve Hastaya Verilecek Bilgiler Konusunda Hemşire ve Hasta Görüşlerinin Karşılaştırılması". (Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi, 1977.
12. Hayran, O. ve Diğerleri.: "Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinden Yararlanmayı Etkileyen Etkenler", Toplum ve Hekim, No: 46, Ss: 17-21, 1988.
13. Erzurum İli Sağlık Müdürlüğü İstatistik Şubesi Veriler'.